

Francis Hutcheson (1694 – 1746)

An Inquiry into the Original of Our Ideas of Beauty and Virtue (1726)

- obhajoba Shaftesburyho – proti Bernardu Mandevillovi a G. Barkeleymu – Fable of the Bees; Alciphron, or a Minute Philosopher
- rozvíjí Shaftesburyho, staví na něm, ale osobitým způsobem
- je moralizující, ještě více psychologizuje, sdílí nevraživost k egoisticky fundovaným teoriím – Hobbes (Reflections upon Laughter), opírá se o tradici antického myšlení – Platón, Aristoteles, Cicero, Plotinos, ale není ryzím klasicistou či augustovcem jako Shaftesbury
- své pojednání staví na základě empiricko – psychologického odkazu (John Locke), který však prohlubuje – připadá mu povrchní – pět lidských smyslů rozšiřuje na sedm – přidává:
  - a) Internal sense – vnitřní smysl, jímž rozumí naši schopnost zakoušet krásu pravidelnosti, řádu a harmonie (Shaftesburyovské devizy)
  - b) Moral sense – morální smysl, jímž rozumí naši předurčenost k tomu, abychom se těšili z kontempace těch afekcí, akcí či charakterů rozumných činitelů, které označujeme za čestné
- je pod silným vlivem myšlenkové tradice Herberta ze Cherbury a platoniků z Cambridge
- Hutchesonovou snahou je dokázat, že lidská přirozenost je svým tvůrcem disponována k vědomému pocítování ctnosti– jeho postoj není postojem moralisty, ale theologa, třebaže veskrze liberálního – svůj spis považuje za prostý čehokoli, co by bylo v rozporu s náboženstvím či dobrými mravy (studium na University of Glasgow končí gradem z theologie – 1716 získal povolení kázat uvnitř Presbyteriánské církve - přátelství s biskupem Edwardem Syngem, liberálním, tolerantním anglikánem, autorem později publikovaného kázání *Ve věci tolerance*)
- Shaftesburyho proto kritizuje za jediné – předsudečnost vůči křesťanství
- ctnost chápe jako libou formu (lovely form), která člověka láká – opětovné sejetí morálního a estetického
- Smysly, chutě, požítky z krásy, harmonie, nápodoby v malířství a poezii mají svoji paralelu v obdobných požítkách z krásy charakterů a mravů

- Cíl prvního pojednání – dokázat, že „Existuje jistý, lidem vrozený smysl pro krásu, že nalézáme stejně velkou shodu v lidských požitech z krásy forem, jako je tomu u vnějších smyslů, o nichž všichni shodně tvrdí, že jsou přirozené; a že rozkoš či bolest, potěšení či nechut' jsou přirozeně spojeny se svými počitky“
- Pravá příčina vnímání vnějšími smysly přichází se zrozením, u smyslů pro krásu a ctnost tomu tak není – až než si děti začnou *uvědomovat proporci a podobnost, afekce, charaktery, nálady a jejich vnější projevy* – nejde ale o dílo vzdělání a výchovy x příroda učinila z charakteru a nálady, jakmile byly zpozorovány, nezbytnou podmínku rozkoše či předmět hodný přijetí – stejně jako je tomu s chutí či zvukem

Oddíl I.

O jistých schopnostech vnímání odlišných od těch, jež obyčejně označujeme za počitek

řada definic – počitek, smysly, činnost mysli, substance, rozkoš a bolest, role vzdělání a výchovy, rozdílné a složené ideje, krása a harmonie, vnitřní smysl - bezprostřednost a nutnost jeho libosti, jeho nezainteresovanost, původní a poměrná krása ==>) snaha potvrdit odlišnost vnitřního a vnějšího smyslu.

Základní rys = fenomenalismus --) nemluví o věcech, ale našich idejích – je bytostně subjektivní, blíží se Berkeleymu

- **Počitek** (sensation) – *idea vyvolaná v mysli přítomností vnějších objektů a jejich působením na naše tělo* – mysl je pasivní, neschopná prevence vnímání takové ideje – *pasivita je důležitá k ospravedlnění vnitřního smyslu jako skutečného smyslu*
- **Rozdílné smysly** (different senses) – *schopnost zakoušet rozdílné percepce*, tj. takové které se navzájem zcela liší, resp. shodují se nanejvýše v obecné ideji počitku (zrak a sluch = rozdílné schopnosti jak získávat ideje barev a zvuků) – krom hmatu má každý smysl svůj orgán
- **Jaká je činnost mysli** (Mind how active) – *skládá odděleně nabyté ideje, srovnává jejich předměty, pozoruje jejich vztah a proporce, zvětšuje a zmenšuje je dle libosti, či určitého ratia nebo škály, je také schopna separovat ideje, které jsme v počitku zakusili neodděleně* – *abstrakce*. – **umožňuje poznání krásy a ctnosti, viz níže** – **tento mechanismus je však bezprostřední, automatický**

- **Substance** – jejich *ideje se skládají z různých, spojeně zakoušených idejí, které se dávají našim smyslům*. Substanci definujeme výčtem těchto idejí – známe-li je, potom si dovedeme představit substanci, aniž bychom se s ní setkali. Chybí-li však jedna jediná z těchto jednoduchých idejí, či smysl kterými je lze zakoušet, potom nelze vyvolat jakoukoli ideu, která by předtím nebyla zakoušena

- **Vzdělání, výchova** (education, instruction) – spolu s předsudkem v nás vyvolávají touhu či averzi k nějakému předmětu a to na základě názoru o dokonalosti či nedokonalosti kvalit, k jejichž vnímání máme uzpůsobené smysly (nevidomí zakouší krásu pravidelností tvaru, tónem hlasu...)

- **Rozkoš, bolest** (pleasure, pain) – *mnohé smyslové počitky je působí bez znalosti příčiny, toho jak nebo který objekt je vyvolává, či k jakému dalšímu užitku nebo škodě může jeho užívání vést* – podtrhuje bezprostřednost – a smysl je nutně bezprostřední

- **Rozdílné ideje** (different ideas) – *jednoduché ideje vyvolané u různých lidí tímž objektem se mohou lišit co do jejich přijetí či odmítnutí; podobně i u jedné osoby, když se jeho představa liší od té, kterou měla o téže věci dříve* – dáno proměnou našeho těla, zvyku, intenzity zakoušeného počitku například v důsledku změny našich orgánů – začneme chovat averzi k něčemu, co nám bylo dřív libé a naopak

- **Složené ideje** (complex ideas) – komplexní ideje předmětů, kterým dáváme jméno krásné, pravidelné a harmonické *přináší mnohem větší smyslové potěšení než jednoduché ideje* (např. krajina je hezčí než modrá obloha) x Shaftesbury je však nakloněn prostotě

- **Krása a harmonie** – *krása je v nás vyvolaná idea a smysl pro ni je naše schopnost této ideje nabývat*. Harmonie jsou libé ideje vzešlé z kompozice zvuků a dobré ucho je schopnost tuto libost zakoušet. Jaká je *bezprostřední příčina těchto idejí, jaká skutečná kvalita věcí je vyvolává?*

- **Vnitřní smysl** (internal sense) – vlastně *smysl pro krásu a harmonii* – jejich ideje jsou *počítky vnitřního smyslu* – liší se od počítků vnějších smyslů (zraku, sluchu), ty nemusí nutně vést k počítku krásy a harmonie
- Hutcheson zdůrazňuje roli **vybraného génia či vkusu** - rozvíjí téma z LCE, SC, SOL – podobenství o hodinovém stroji, neznalé publikum, ucho, sluch ==> schopnost ostrého vidění a rozlišování přináší potěšení x nemusí nutně přinášet zálibu v hudebních kompozicích, malířství, architektuře – ta je dílem **génia či vkusu**
- např. hudební, či absolutní sluch je jiný, než obyčejný sluch.
- odlišný zrak básníka od prostého pohledu kritika či virtuosa - jeho popis krásy uchvacuje. – kritika virtuosů, ale přesto má mnoho společného - Virtuosové mají ostré vidění a přeci vidí méně než básník.
- *specifický zrak a sluch* je třeba nejen *k umělecké profesi ale i posuzování* jejich plodů *a zakoušení* jejich největších krás Krásu zakoušíme i tam, kde vnější smysly figurují minimálně – např. krása teorémů, univerzálních pravd, obecných příčin.
- **Bezprostřednost a nutnost jeho libostí** – *libost se dostaví s počítkem ideje krásy okamžitě* –) jde o *smysl* – nevychází ze znalosti principů, proporcí, příčin – ta jej ani nenavyšují, mohou jen přidat jinou, rozumovou libost. *Ideje krásy a harmonie nás těší nutně a bezprostředně* – naše rozhodnutí, záměr výhody či nevýhody nemohou proměnit krásu a ošklivost předmětu. Naše pocity vztažené k formám a naše vnímání se nemění – nic nezmění výhrůžky ani přísliby.
- **Daný smysl předchází a liší se od vyhlídky na prospěch** – *některé objekty* v nás tedy *vyvolávají radost z krásy* a máme *pro jejich pocíťování konkrétní smysl* – liší se od *radosti ze sebelásky založené na vyhlídce na prospěch*. Výhoda a užitek se často přehlíží kvůli kráse, bez ohledu na výhodu. Můžeme usilovat o krásné objekty pro sebelásku (potěcha z krásy architektury), ale přesto existuje smysl pro krásu předcházející i této výhodě - bez něj by dané objekty nebyly tak výhodné ani nevyvolávaly tu libost, která je činí výhodnými. *Tento smysl nezlomí žádné odměny ani výhrůžky, výhody či strach ze zla. Stejně jako s chutí* – polknu hořké kapky, aby mi

zachránily zdraví, ale nikdy mi nebudou chutnat. *Vyhledka na výhodu nedevaluje cenu krásy a harmonie – jen je silnější. Často však volíme objekty pro krásu bez ohledu na užitek, zvyk, výchovu. Domy, zahrady, oděvy, výbava – byly by užitečné, přínosné, hřejivé, ale ne krásné, kdyby neexistoval smysl pro krásu.*

- **Původní nebo poměrná krása** (beauty original or comparative) – absolutní či relativní (vztažná). *Absolutní krása není vlastnost objektu, jež by byl sám o sobě krásný bez vztahu k jej zakoušející mysli – jde o smyslovou ideu, vnímání mysli.* (Silný vliv na Kanta) Ideje krásy a harmonie vyvolává naše vnímání primární kvality – vztahuje se k počtu a času, se mohou zdát být bližší objektům než počítkům, jež nejsou obrazy nějakého objektu ale modifikacemi vnímající mysli. *Bez mysli se smyslem pro krásu, která kontempluje objekty, by je nebylo možno označit za krásné.*
- *Absolutní krása* – zakoušíme ji v objektech bez srovnání s něčím vnějším, čeho by byly imitací či obrazem. Krása přírody, umělých forem, čísel, teorémů
- *Poměrná krása* – zakoušíme ji v objektech jež obecně považujeme za imitaci či podobu něčeho jiného
- Dané dělení se opírá spíše o rozdílný zdroj libosti našeho smyslu pro ni, než o sám objekt. Opírá se o jednotu objektu samého, či jeho podobnost s nějakým originálem.

Oddíl II.

O původní či absolutní kráse

- Odpovídá na otázku: *Jaká kvalita objektů vyvolává ideje krásy a harmonie, či je jejich příčinou?* – tedy kvality, které jsou krásné pro lidi, či základ smyslu pro krásu – krása se vždy vztahuje ke smyslu nějaké mysli. Mají-li být objekty krásné = mají být libé lidskému smyslu
- nutné zkoumat *prosté příčiny idejí krásy v pravidelných tvarech* – ty se rozšiřují na *komplexnější druhy* – začíná u geometrických obrazců a těles – jejich vlastnosti přenáší dále na přírodniny – odhalí krásy pro astronoma, botanika

- takové *tvary*, v nichž se vyjevuje *jednota v mnohosti* – tedy v *matematickém smyslu* – ve složitém stupni jednoty a mnohosti
- Hutcheson rozvíjí starou pythagorejsko-platonskou proporční estetiku a tradici aristotelského scholasticismu – to hlavně v pátém oddílu – studuje kauzální souvislosti
- *1) mnohost navyšuje krásu stejné jednoty*
- *trojúhelník, čtverec, pětiúhelník, šestiúhelník* - avšak se vzrůstajícím počtem stejných stran geometrického obrazce nenarůstá krása vždy, nedostatek paralelismu sedmistěnu krásu přímo umenšuje
- *obdobně pět platónských těles* (Timáios) – tetrahedron (pyramida) - oheň, hexahedron (kostka) - země, octahedron - vzduch, dodecahedron, icosahedron – voda ==>) větší mnohost stejné jednoty
- *2) větší jednota navyšuje krásu stejné mnohosti* – rovnostranný trojúhelník či isosceles (rovnoramenný) jsou hezčí než pravoúhlý – obdobně pravidelná tělesa daleko překonávají všechna další se stejným počtem nehezkých ploch – týká se pěti dokonale pravidelných těles a také všech, která mají jasnou jednotu – cylindry, hranoly, pyramidy, obelisky
- *3) složený zlomek* – srovnání kruhu či sfér s ne moc vystředivými elipsami či sferoidy, a srovnání složených těles s dokonale pravidelnými z nichž se skládají – nedostatek nejdokonalejší jednoty vyvažuje větší mnohost – krása je téměř stejná
- *Tato pozorování stvrzují soudy děti ohledně prostších tvarů – mají rády všechny pravidelné tvary, bez ohledu na užitečnost*
- *Krásu přírody* - každá část krásného světa vykazuje *velkou jednotu v téměř nekonečné mnohosti* - nedává se smyslům poznat vždy *okamžitě* – plyne z *úvah a reflexí založených na pozorování* – *tvar a pohyb velkých těl* – jejich *struktura, řád, pohyb* jsou našemu smyslu pro krásu libé – většina objektů, které zakoušíme smysly, či na základě úvah vzešlých z pozorování se nám ukazuje jako libá – třeba *nebeská tělesa* – *tvary* všech velkých vesmírných těles jsou *téměř sférické* - jde o tvary značné jednoty a tudíž libé

- Nejlepší doklad jednoty v mnohosti – *otáčení planet ve stejném čase kolem své osy a po orbitu kolem slunečního středu – změna ročních a denních dob – fáze, aspekty a situace planet* – krásy jež okouzlují astronoma a činí jeho propočty libými
- *Země* – krásná rozličností svého suchého povrchu – světlo, stín
- *Rostliny* – ohromná jednota mezi všemi druhy rostlin a zeleniny co do růstu a vývoje, přesná podobnost mezi všemi rostlinami téhož druhu – nejlépe patrná ve struktuře nejmenších částí – ve struktuře a uspořádání nejmenších vláken – krása která okouzluje botanika – jednota a pravidelnost ve tvaru každé rostliny, listu, květu – stéblo či kmen se podobají válci či hranolu – pravidelný způsob jak kmen obrůstá větvemi – jednota barev květů téže rostliny či stromu, často celých druhů
- *Zvířata* – velká jednota u všech nám známých druhů ve struktuře těch částí na nich nejvíce závisí život – jednotný mechanismus téměř nekonečné rozdílnosti pohybu – jednota mezi živočichy téhož druhu – základ třídění na třídy a druhy. Symetričnost párových končetin působí krásně – její nedostatek považujeme za nedokonalost a absenci krásy – nejsilnější krása projevů, jednání, gest a pohybů indikuje mravně dobrou dispozici mysli
- *Proporce* – krása plynoucí z proporcí jednotlivých částí těla mezi sebou navzájem – inspirace pro pravidla sochařství – kánon – jednotlivé části obličejů, obličej k tělu – disproporcí vytvoříme obra či trpaslíka i bez vztahu k dalšímu předmětu
- *Ptactvo* – krása peří, jeho barev a tónů, symetrie stran těl ptáků
- *Kapaliny* – obrovská zásoba vody na zemi – nepředstavitelný doklad přírodní jednoty – téměř nekonečné množství malých, lesklých, hladkých sfér – obdobně i u dalších kapalin a chem. prvků jejichž vlastnosti závisí na jednotě tvaru jejich částí
- *Harmonie* – krása zvuku – základem libosti z něj je druh jednoty – vibrace jedné noty souzní s vibracemi noty druhé – souzvuk – jen na něm založená kompozice může být harmonická – to vše s ohledem na klíč, tempo a náladu skladby – jednota hlasů. I nesoulad může působit libě – osvěžení, probuzení pozornosti, povzbuzení chuti na další harmonii
- ***Libé počítky plynou jen z těch objektů, které vykazují jednotu v mnohosti.*** Můžeme mít počitek aniž bychom znali jeho příčinu.

Oddíl III.

O kráse teorémů

- *krása teorémů či univerzálních pravd – jiná než předchozí, avšak největší doklad jednoty s mnohostí – přináší ohromné uspokojení rozličné od všech dalších výhod*
- *jeden teorém obsáhne nekonečné množství konkrétních pravd – plyne z nutnosti vytvářet abstraktní ideje a univerzální pravdy - dána omezenou kapacitou mysli – nepojme najednou nekonečno jednoduchých idejí či soudů, přesto dokládá rozlehlost nepředstavitelné lidské schopnosti – např. nekonečné množství pravd o nekonečnu možných velikostí pravoúhlých trojúhelníků*
- *ještě větší rozmanitost konkrétních pravd obecných teorémů lze nalézt v algebře a flukčním kalkulu – teorémy vztažené k nekonečnu řádů či druhů křivek*
- *tato krása plyne z objevení jistého druhu jednoty či redukce na obecný kánon jemuž se podřídí jinak neúspěšné kupení inkohherentních pozorování*
- *metafyzické axiomy nepřináší velké potěšení – chybí jim demonstrativní konkrétnost*
- *snadné teorémy, uvědomované téměř intuitivně, netěší tolik jako ty, které nás překvapí svým nenadálým objevením – překvapení však není jedinou libostí z teorémů*
- *další krása – když jeden teorém obsahuje řadu z něj snadno vyvoditelných důsledků – v přírodě = velké principy a univerzální síly z nichž plyne nespočet efektů – gravitace ale i původ práv z něhož lze vyvodit největší díl morálních závazků*
- *lidi okouzluje krása jejich znalosti bez ohledu na užitek (To je filosofické, spekulativní a typické pro virtuosi) – rádi dedukují vlastnosti každé jednotliviny z jednoho počátku, demonstrují mechanické síly třebaže jsou o nich ujištění nezávislými důkazy – a to i bez ohledu na nějakou další výhodu*
- *tento smysl pro krásu vede k absurdním pokusům hledat ji i mimo matematiku – tak Descartes odvodil veškeré vědění člověka z jedné propozice – Cogito, Leibnizův princip dostatečného důvodu vztažený ke všemu v přírodě*
- *taková láska k jednotě uchvátila učence i v jiných vědách – např. Puffendorf odvozuje různé povinnosti lidí k Bohu a svým sousedům z jediného principu sociability*
- *z toho plyne, že lidé mají smysl pro krásu v jednotě ve vědách – toto potěšení lze oprávněně označit za jistý druh počítka – nutně doprovází objev jakékoli propozice a liší se od vědění samotného*
- *Tak jako u vnějších smyslů i u těch vnitřních povstávají obyčejně libé počítky z objektů, které by doporučil klidný rozum, kdybychom pochopili jejich užitek*

- *Novost* je obecně velmi příjemná – zvyšuje rozkoš z kontempace krásy x jde ale o *první zpozorování jednoty ve velké mnohosti, nebo objevení obecné pravdy v tom, co se zdálo nepravdivé* – taková *radost je velmi silná a násilná* – po neočekávaném dostavení malé výhody
- *Umělecká díla* – i v nich je *základem krásy poměrná jednota mezi částmi a každé části k celku* – *různé poměry, různá jednota* – *prostor pro rozličné fantazijní představy* v architektuře, zahradnictví, apod. – každé z těchto umění má svoji jednotu – pravidelná *řecko-římská architektura* má svou *zjevnou jednotu částí 5 řádů x mají ji* ale i ostatní architektury vykazují proporci, jednotu, podobnost sobě odpovídajících tvarů – jakýkoli odklon od nich je nepříjemný – totéž platí i ovšech dalších uměleckých dílech – mají jistý základ jednoty v mnohosti bez nichž vypadají uboze, deformovaně a nepravidelně

Oddíl IV.

O poměrné neboli relativní kráse

- Hutcheson rozvíjí aristotelsko-horatiovskou estetiku mimese, klíčovou pro Shaftesburyho – už od LCE, přes poznámky v SC, potom v SOL, ale také A Notion of the Historical Draught or Tablature of JoH
- každá krása je vztažná ke smyslu, který ji zakouší
- zde však *jde o vztah k originálu, který napodobuje* – k *přír. objektu, ustavené ideji = standardu, pravidlu*
- *těší nás sama nápodoba* (Aristoteles) – originál nemusí být vůbec krásný
- *popis v básnictví* - hlavní typ krásy pro básnictví – *moratae fabulae, ητη* (Aristoteles) – přesná nápodoba přirozených mravů či charakterů – charakterům takových osob musí odpovídat konkrétní jednání – základ lze odvodit z našich vášní ==) snaží se zachytit nedokonalé charaktery – více na nás působí, máme je s kým srovnat x dokonalého hrdinu v životě nepotkáme – nemůžeme posoudit vztah kopie a originálu – dokonalost krásy, pro kterou je ceněn Homér
- *pravděpodobnost, podobenství, metafora* – na tuto třídu relativní krásy lze redukovat mnohé další poetické krásy – *pravděpodobnost* – *nezbytná k představě podobnosti* – a *díky podobnosti se nám líbí podobenství, metafory a alegorie* – bez ohledu na to, je-li původní objekt krásný. Má-li však původní krásu, či důstojnost jakož i podobnost, je

poměrná krása větší – základní pravidlo ke studiu patřičnosti metafor, podobenství a podobnosti

- *sklon ke srovnávání* – vysvětluje ikonografii - zvláštní sklon naší mysli srovnávat vše v našem zorném poli – strojená chování a gesta těl indikují dispozici mysli ==> vášně a afekce nabývají podobnosti s neživými předměty – bouře na moři = hněv – to se nutně vztahuje k ustavené ideji
- *intence, záměr* – některá umělecká díla jsou krásná svým vztahem k obecně přijímanému záměru tvůrce – poměrná krása, která má vztah k nutně ustavené ideji – nesnaží se o absolutní dokonalost nápodoby původní krásy – těžší z toho, že je s ní spojena – např. imitace divokosti přírody v zahradnictví – proti francouzskému modelu. Obdobně jsou kužel a hranol jako památník zajímavější než pyramida či obelisk x kostka či hranol evokuje ideu stability – užívají se jako podstavce. Vyklenutí dřívku sloupu – podobně i v jiných případech se umělci odklání od pravidelné původní krásy – převažuje smysl pro krásu jinou – tak se otvírá nový pohled na krásu přírodních děl – hledání intence v přírodě – mechanismus jejích částí fungující pro dobro systému jako celku – a dobro největšího celku je záměrem původce přírody – proto nás těší pohled na správně provedený úkon mechanismu, či jeho odhalení. Z krásy účinků odvozujeme důvod a záměr příčiny.

Oddíl VI

O univerzalitě lidského smyslu pro krásu

1) *vnitřní smysl není bezprostředním zdrojem bolesti*

- krása se vztahuje k vnímající síle (*perceiving power*)
- v přírodě neexistuje žádná forma, která by netěšila nějakou vnímající sílu x zde jde o člověka
- *Činí smysl pro krásu, tak jako vnější smysly, některé předměty pro nás nepříjemnými, či zdrojem bolesti?*
- mnohé předměty nikterak netěší naše smysly, jsou prostě krásy x neexistuje žádná sama o sobě nelibá forma – tedy bez obav z nějakého dalšího zla jež by působila, či bez jejího srovnání s něčím, co by bylo v daném druhu lepší
- co se týče smyslu pro krásu – žádný soubor předmětů není sám o sobě v pozitivním smyslu nepříjemný, či zdrojem bolesti (aniž bychom tedy v daném druhu poznali cokoli lepšího)

- ošklivost (deformita) je pouze absencí krásy, či její malou měrou (obhroublému člověku se bude špatná hudba líbit, nezná soulad, harmonii) – kdyby existoval druh věcí, kterým říkáme ošklivé či deformované a my nikdy nespátřili ani netoužili po větší kráse, nebyl by nám nelibý
- ==>) smysl pro krásu je stvořen k tomu, aby nám dodával pozitivní libost, nikoli pozitivní bolest či znechucení, jež by přesahovaly prosté zklamání

2) přijetí a odpor plynou z asociace idejí

- Mnohá tvář působí nelibě x obecně však nikoli kvůli pozitivní deformitě, ale buď proto, že není tak krásná, jak bychom očekávali, nebo častěji nese rysy evokující mravně špatné sklony, což poznáváme díky rozlišovací mohoucnosti z chování, vystupování a gest ==>) příčinou není pozitivně nechutná forma – proto jsme s to odhalit morální kvality ošklivého člověka, který nám přestane být nepříjemný x máme-li s někým/něčím špatnou zkušenost (přirozeně nepříjemné, bolestné, pozitivně nechutné) – bude pro nás navždy takovým
- Některé objekty v nás vyvolávají děs jen v důsledku našich vlastních obav či soucitu s jinými – jestliže rozum či nějaká bláznivá asociace idejí nám dají pocítit nebezpečí, nikoli účinek čehokoli ve formě samotné – odstraní-li zkušenost či rozum obavu, mohou se pro nás stát strach nesoucí objekty libými – dravá zvěř, bouřící moře, temné hluboké údolí, strmý sráz

3) asociace

- „Asociace idejí činí libými a potěšujícími ty objekty, které nám samy o sobě takové potěšení nedokáží přinést; a stejně tak může být příčinné spojení idejí původcem nechuti tam, kde není forma sama o sobě nepříjemná.“
- k mnohým zvířatům lidé chovají averzi (svině, hadi, hmyz) byť jsou sama o sobě krásná – mají s nimi náhodně spojenou nějakou ideu

4) univerzalita daného smyslu

- Obecná shoda lidí v jejich smyslu pro krásu jednoty v mnohosti – dána zkušeností ==>) „Jestliže každého těší více jednota něčeho prostšího nežli naopak, třebaže z toho neplyne žádná další výhoda; a obdobně jestliže lidí, spolu s tím, jak se rozšiřuje jejich mohoucnost, aby tak obsáhla a srovnala komplexnější ideje, těší jednota ještě více, a stejně tak je ještě více těší její komplexnější druhy, ať už původní či vztažené.“

- Kdy by si pro ichnografii či plán svého domu volil tvary jako je trapezium či nepravidelná křivka aniž by k tomu měl nutně nějaký důvod, či mu z toho plynula nějaká velká výhoda?
- Žádná fantastická oděvní móda se dosud úplně nevzdala jednoty – odpovídá lidské figuře, má souměrné strany
- Koho těší nestejně vysoká či tvarovaná okna jednoho podlaží, nestejně nohy, paže, oči líce milenky? – pouze zájem a nadřazené dobré kvality nám umožní přehlížet nedokonalosti a převážit náš smysl pro krásu

5) skutečná krása těší sama

- Může se zdát, „Že pravidelnost a jednota jsou po univerzu rozptýleny tak hojně a my jsme odhodláni považovat je za základ krásy uměleckých děl tak rozhodně, že si lze jen zřídka představit jako krásné něco, co tuto jednotu a pravidelnost naprosto postrádá.“
- Často považujeme za absolutně krásné něco, co je krásné jen málo a náš smysl jedná s absolutní pravidelností pociťuje-li libost, třebaže nám předsudek brání ocenit objekty, které by nás těšily více
- Např. Gót považuje za dokonalou architekturu své země, chová averzi k římské, kterou je s to zdemolovat – tak jako to učinila ikonoklastická bouře reformátorů – neoddělila ideje předsudečné bohoslužby od forem stavby, v nichž se uskutečňovala
- přesto i gotická architektura pracuje s jednotou v mnohosti, pravidelností, i východní architektura, indická – byť menší, nebo jinak vnímanou
- H. směřuje ke klasicismu – prostotě

6) obdobně těší historie

- Druh krásy, pro kterou mají vkus a chuť všechny národy a lidé v každém věku
- Obdobně jako v poezii nás těší mravy – dobře vykreslený charakter – tajný zdroj široké diverzity zdánlivě nekonzistentního jednání, otevřený poukaz na státní zájem, krásně rozvinutý umělecký náhled – vše stojí na jednotě rozvrhu (*unity of design*) – objevuje se už v dětských bajkách, jinak by je netěšily
- ==> „Opravdová krása může být i tam, kde jí není nejvíce, existuje nekonečno rozličných forem, jež mají všechny určitý díl jednoty a přece se liší jedna od druhé.“
- ==> jednota je tedy univerzálním základem našeho přijetí jakékoli nějak krásné formy

8) *rozdílnost soudů o našich smyslech*

- Jak v podobných případech utváříme velmi rozdílné soudy ohledně vnitřních a vnějších smyslů?
- Všichni následníci Locka, kteří odmítají vrozené ideje, tvrdí, že naše potěšení z krásy a řádu má svůj původ ve vyhlídce na výhodu, zvyku, vzdělání“ a to jen díky existenci různých představ – vyvozují, že naše představy nevzchází z žádné přirozené perceptivní síly, či smyslu. O vnějších smyslech ale shodně tvrdí, že jsou přirozené a že radosti a bolesti jejich počítků předchází zvyku, návyku, vzdělání, vyhlídce na výhodu. X Existuje ale stejná mnohost představ o jejich objektech jako objektech krásy a navíc je těžší uvést tuto rozličnost na společný základ, či pod jedno pravidlo u těch vnějších

9) *důvod pro toto*

- Několik jmen pro vnější smysly, ale žádné, či jen málo pro ty vnější – ty první se považují za jistější, skutečné a přirozené
- smysl pro harmonii má své jméno – dobré ucho, a obecně jej proto přijímáme za přirozenou perceptivní sílu, či smysl odlišný od sluchu ==) nutně existuje vnímání krásy na základě přítomnosti pravidelných objektů, tak jako harmonie na základě poslechu jistých zvuků

10) *vnitřní smysl nepředpokládá vrozené ideje*

- o nic víc než vnější
- obojí jsou přirozené perceptivní síly či určení mysli přijímat nutně jisté ideje z přítomnosti některých objektů
- „Vnitřní smysl je pasivní síla jejímž prostřednictvím nabýváme idejí krásy z objektů v nichž se projevuje jednota v mnohosti.“

11) *důvodem rozkolu jsou asociace*

- Asociace idejí je jednou velkou příčinou zjevné rozdílnosti představ smyslu pro krásu jako i vnějších smyslů; a často přimějí člověka k tomu, aby choval odpor k tomu krásnému a naopak si oblíbil to, co je krásy prosté, ovšem pod jinými pojmy nežli je krása a ošklivost (*deformity*)
- Krása stromů, chlad jejich stínů a jejich předurčenost k poskytování úkrytu učinila z hájů a lesů obvyklé útočiště pro ty, kteří mají rádi samotu – obzvláště ty nábožné,

přemýšlivé, melancholické a zamilované – tyto dispozice myslí jsme spojili s danými objekty, že se k nám dostávají vždy pospolu – zchýtralost pohanských kněží patrně učinila z temných míst scénu pro fiktivní zjevení jejich božstev – proto s nimi spojujeme ideje něčeho božského – podobný efekt u idejí našich kostelů – slabé světlo gotických staveb bylo příčinou velmi odlišné asociace

- Obdobně všechny okolnosti jednání, míst, oděvů, hlasů, zpěvu osob, které se k nám dostaly spolu se silnou vášní se spolu spojí tak, že jedno z nich okamžitě vyvolá to druhé ==>) častá příčina velké radosti a bolesti, potěšení a averze k objektům, jež by nám byly normálně lhostejné x toto je ovšem velmi vzdálené idejí krásy, jež jsou zcela odlišnými ideami

12) *Jak jinak těší hudba*

- Jiné kouzlo hudby odlišné od harmonie – vyvolává libé vášně – lidský hlas se proměňuje díky silnějším vášním – rozeznání zvuku podobného lidskému hlasu zabarvenému vášní má vliv na naši náladu – stejně je tomu u znění tónu a slov vyjadřujících nějakou vášně, která jsme zaslechli při jejím projevu – přítomnost jednoho působí na emoce a vyvolává druhé
- Kvůli rozdílnosti libých a nelibých idejí, jež mohou být spojeny s formami těl či tónů, jsou-li lidé v různém rozpoložení a naklonění takové rozličnosti vášní, se není co divit, „mají-li být často v nesouhlasu ohledně svých představ jednotlivých objektů, byť byly jejich smysly pro krásu a harmonii dokonale jednotné“

Oddíl VII.

O síle zvyku, vzdělání a příkladu s ohledem na náš vnitřní smysl

- zvyk, vzdělání a příklad – často pojímány jako příčina našeho požitku z krásných objektů a našeho přijetí či odmítnutí jistého životního jednání v morálním smyslu ==>) nutné dokázat, že „existuje jakási přirozená perceptivní síla, či smysl pro krásu objektů, jež předchází všemu zvyku, vzdělání či příkladu“

1) *Zvyk neposkytuje žádný nový smysl*

- Uvádí tělo a mysl do rozpoložení, které umožňuje snazší vykonávání jistých často opakovaných úkonů x nedá je nahlédnout jinak, než jak jsme je vnímali poprvé, nedodá nám ani žádnou jinou perceptivní sílu

- Zvyk může spojit ideje náboženského děsu s konkrétními stavbami, ale nikdy tyto ideje nevyvolá v člověku neschopném strachu
- Ohledně přijetí či libosti z vnějších objektů – jsou-li krev či duchové nějakým příjemným způsobem lékem či pokrmem nabuzeni, oživeni či fermentováni, či některé žlázy často stimulovány k vylučování, potom je jisté, že abychom uchovali tělo v klidu, najdeme zalíbení v chuti něčeho, co mu není bezprostředně libé, pakliže jej dovede uvést do příjemného stavu, na který si tělo zvyklo – zvyk působí i to, že co původně vyvolávalo nepříjemné počitky přestane takto působit či vyvolá jinou příjemnou ideu téhož smyslu
- Zvyk nikdy nevyvolá ideu nějakého jiného smyslu, než toho, který mu předcházel – slepý nikdy nevnímá předmět jako barevný
- Kdyby byly naše žlázy či jejich části necitlivé, kdybychom nepocítovali žádnou libost z bystřejších pohybů v krvi, potom by zvyk neučinil žádné stimulující léky či kapaliny libými, jestliže by takovými nebyly pro naši chuť
- Obdobně – kdybychom neměli žádný přirozený smysl pro krásu z jednoty, potom by nám zvyk nikdy neumožnil představu krásy v objektech, kdybychom neměli sluch, zvyk by nám nedodal potěšení z harmonie
- Přirozené smysly máme předchůdně – zvyk umožní rozšířit náš náhled a získat (přijímat, srovnávat) komplexnější ideje krásy těl či harmonie zvuků – zvýší naši pozornost a bystrost vnímání
- Zvyk naše ideje krásy, či libé počitky z pravidelných objektů spíše oslabuje, než posiluje – jak jinak můžeme vyjít na otevřené prostranství za slunného dne či jasné noci, aniž bychom tím byli nejextravagantněji uchvázeni? – Milton tak představuje Adama a Evu – zvyk umožní pochopit funkci složitého stroje, ale neumožní pocítit jej jako krásný bez přirozeného smyslu pro krásu
- Díky zvyku rychleji pochopíme pravdu komplexních teorémů, ale libost z teorémů či jejich krásu budeme cítit pořád stejně jako poprvé
- Zvyk umožní bystřejší získávání a srovnávání komplexních idejí, odhalení složitější jednoty, jež unikne nováčkům v umění, ale předpokladem je pořád smysl pro krásu v jednotě – žádné opakování indiferentních idejí nevyvolá libost či nelibost

3) *ani vzdělání*

- Získáváme jím mnoho spekulativních názorů – pravdivých i nepravdivých – které vedou k přesvědčení o tom, že vnějším smyslům mohou poskytovat rozkoš či bolest některé objekty, které to ve skutečnosti nedovedou
- Často bezdůvodně, nahodile či záměrně, utváří silné asociace idejí, kterých se stěží zbavujeme – např. odpor ke tmě či některým jídlům, nevinným úkonům, obdobně je tomu s odmítnutím
- nikdy nám ale neumožní vnímat nějaké kvality, které bychom nedovedli vnímat přirozenými smysly – lidé nikdy nechovali slepý předsudek k předmětům jako ošklivě barevným, či kvůli přízni k jiným, jako pěkně barevným – mohou slyšet, jak někdo haní nějakou barvu a myslet si že jde o smyslovou kvalitu nějakého jiného smyslu
- člověk bez chuti za pomoci vzdělání nezíská ideje chuti, či chovat předsudek k masu jako vynikajícímu
- obdobně – kdybychom neměli přirozený smysl pro krásu a harmonii, nikdy bychom nemohli chovat předsudek ve prospěch některých objektů či zvuků jako krásných či harmonických
- Gót si může myslet, že jeho vlastenci dosáhli dokonalosti ve stavitelství, bude chovat předsudek k nepřátelům – Římanům, s tím spojí vnímání jejich budov – bude je chtít strhnout x tento předsudek by nezískal bez smyslu pro krásu
- Může slepce vzdělání přivést k předsudečnému upřednostňování nějaké barvy?
- =====))) výchova a vzdělání ovlivňují vnitřní smysl, jsou-li předchůdné, tím, že rozšiřují schopnost naší mysli k vnímání a srovnávání částí složitých kompozic – vidíme-li pěkné objekty, uvědomujeme si libost daleko přesahující tu, kterou vyvolá běžné dílo x to vše ale předpokládá přirozený smysl pro krásu
- Můžeme si uvědomit na základě anatomického a psychologického studia, jaká je správná imitace charakteru x ale proč by nás při shlédnutí měla těšit, kdybychom neměli přirozený smysl pro krásu v ní?

4) *jak se odstraňují předsudky*

- Důležitá poznámka k jejich vykořenění
- Předsudek vzhází z asociace idejí bez přirozeného vztahu – musíme se často nutit k představě takových objektů, či jejich užití je-li odstraněna nelibá idea – nakonec může vést k rozpojení nerozumných asociací – hlavně když k nim můžeme připojit

nějakou novou libou ideu – nejlépe příjemnou konverzací s těmi, kterých si vážíme pro jejich ctnost, nebo když vidíme, že takové názory odmítají

- Vzniká-li předsudek z vnímání či názoru na přirozené zlo jako souputníka či důsledek nějakého objektu či jednání, je-li toto zlo vnímáno jako stálé a bezprostřední – předsudek odstraní pár zkoušek bez jakékoli škody x je-li zlo vnímáno jako případné, možné či pravděpodobné – nutno častých úvah v nás samotných – např. strach z duchů ve tmě či na hřbitově
- Nejhorší, je-li zlo představeno jako možný důsledek v daleké budoucnosti či potomním životě – takový předsudek dovede odstranit jen pozvolný rozumový proces –) předsudek proti činům vnímaným jako atakům proti božství

5) příklad není příčinou vnitřního smyslu

- Opíráme se o příklad ostatních – toho co odvrhují a nebo přijímají, myslíme si, že tak činí obdobně jako my – z důvodu libosti či osobního dobra, usilují tedy o něco dokonalého
- x vše se ale děje na základě vědomí kvalit vnímatelných smysly – slepého ani hluchého příklad nepřiměje vnímat objekty jako barevné či zvukové, obdobně krásné či harmonické bez smyslu pro krásu a harmonii
- příklad nás může přesvědčit že naši krajané dosáhli dokonalosti v umění, třebaže je ve skutečnosti nedokonalé – strach z opovržení jako prostých vkusu a génia nás vede k vyzdvižení děl uznaných mistrů vlastní země a omezování těch, kteří mají přirozeně dokonalého génia či pohotové vnitřní smysly v jejich studiu k dosažení absolutní dokonalosti – ti se špatným vkusem pretendují na vnímání krásy které ve skutečnosti postrádají x tohle vše ale předpokládá nějakou přirozenou sílu vnímání idejí krásy a harmonie

Oddíl VIII.

O důležitosti vnitřních smyslů pro život a jejich finální příčině

1) důležitost vnitřních smyslů

„Uspokojení z našich vnitřních smyslů představuje právě tak přirozené, skutečné a úkojné radosti jako kterékoli smyslové požitky; a je hlavním cílem, pro který usilujeme o bohatství a moc.“

- moc a bohatství mají tu výhodu a činí nás potud šťastnými a jsou pro nás dobré, přinášejí-li uspokojení našim smyslům a schopnostem zakoušet libost – tyto jsou nejen vnější – malé množství moci a bohatství přináší větší potěšení – žřidkavost často umocňuje počitky ==>) jediné užití velké štěstěny nad malou musí být k tomu, aby nám dodala libosti z krásy, řádu a harmonie
- z přírodních i movitých objektů se mohou těšit nejen bohatí, ale i chudí a spodina, jejich držení má malý význam pro vnímání jejich krásy
- existují věci vnitřních smyslů, jejichž svobodné užívání si vyžaduje bohatství či moc – architektura, hudba, zahradnictví, malířství, oděvy, výbava, nábytek – bez jejich držení si plně neužijeme x často usilujeme o majetek, jehož držení nikterak nenavýšuje libost z něj – v důsledku zmatených představ – bez vznešených záměrů ctnostného jednání
- stvrzuje to soustavná praxe nepřátel těchto smyslů - - jakmile si myslí, že jsou nad světem, zbaveni náporu hrabivosti a ambicí, vrátí se jim ponižovaná přirozenost – upne je ke kráse a řádu jejich domů, zahrad, oděvů, stolů, výbavy – bez nich se necítí dobře – jejich tužby směřují k pravidelnosti, patřičnosti a kráse buď pro sebe samé či budoucí, představivost jim je vždy ukazuje jako možné důsledky jejich počínání – bez toho by si své nároky neospravedlnili
- hrabivci – zajímají se jen o majetek, nesmí se stát lidským standardem
- požitkáři – nevěnují se jen svým žaludkům, větší díl jejich nákladů jde na jiné počitky – služebnictvo, apartmány, stolování – dost často ze zdvořilých přátelských pohnutek – pro potěchu známých, cizinců a vyžírku – v osamělé chatě by se tomu oddal jen nemnohý
- „Tyto vnitřní počitky nás zaměstnávají více a jsou v životě účinnější ať už v libosti či strážni než všechny vnější smysly dohromady“

2) finální příčina vnitřních smyslů

- „Dovedeme nalézt nějaké důvody hodné velkého tvůrce přírody k utváření takových spojitostí mezi pravidelnými objekty a libostí doprovázející jejich vnímání, či jaké důvody jej snad mohly přimět k vytvoření světa jaký teď je, pokud můžeme vidět, všude pln pravidelnosti a jednoty?“
- Co se týče velkých vesmírných těles, připadají našim smyslům jejich tvary a pohyby krásné

- I) Vědění skrze univerzální teorémy a jednání na základě univerzálních příčin, pokud jich dosahujeme, musí náležet bytostem s omezeným rozuměním a silou – zamezuje roztěkanosti z množství propozic, nesnázím a těžkostem z jednání – jejich rozum bez smyslu pro krásu musí ocenit takové metody uvědomí-li si jejich zjevnou výhodu
- II) objekty úvah v nichž je jednota v mnohosti jsou jasněji a snadněji pochopitelné a udržitelné než nepravidelné – poznání jednoho či dvou vede k poznání celku x v případě nepravidelné formy je třeba k fixování či uchopení její ideje, získání její jasné ideje, či možnosti jejího vnímání dlouhodobé pozornosti k velké mnohosti jejích částí – nepravidelné objekty rozrušují mysl mnohostí, neboť pro každou jeho část musíme mít zcela odlišnou ideu
- III) ==))) „Bytosti s omezeným rozuměním a silou, jednají-li rozumně ve svůj prospěch, musí zvolit ty nejjednodušší prostředky, chtějí-li objevit obecný teorém a studovat pravidelné objekty, za předpokladu že jsou stejně užitečné jako ty nepravidelné; mohou se tak vyhnout nekonečné námaze vyvolávání jednotlivých účinků separovaným úkonem hledání každé zvláštní pravdy zvláštním zkoumáním a otiskováním nekonečné mnohosti nepodobných idejí nepravidelného objektu.“
- IV) nezdá se že by krom tohoto zájmu existovalo nějaké nutné spojení mezi pravidelnými formami, jednáními, teorémy a v nás náhle vyvolaným potěšením z jejich vnímání, a to i v případě, kdy nereflektujeme na výše zmíněnou výhodu, jež by předcházelo ustavení tvůrce přírody.
- Každý z nás dovede nalézt malé zalíbení v kráse zvířete, ale co nás těší daleko více je specifická krása našeho vlastního druhu – libost není nutným důsledkem formy samotné, jinak by působila na vnímání každého druhu stejně – závisí na volním ustanovení k uchování pravidelnosti univerza a není pravděpodobně důsledkem nutnosti ale výběru nejvyššího hybatele, který utvořil naše smysly
- V) z *boží dobroty*
- Jestliže boží bytost spojila jisté úkony či kontemplace, krom jejich racionální výhody, i se smyslovým potěšením, potom tu z jeho dobroty existuje velká morální povinnost, aby byl vnitřní smysl lidí uzpůsoben tak, jak tomu je, tedy aby činil příčinou libosti jednotu v mnohosti – kdyby tomu tak nebylo, kdyby nás těšily nepravidelné objekty, konkrétní pravdy a jednání, vedlo by to k nekonečné námaze a věčné nespokojenosti všech rozumových činitelů - rozum a zájem by odkazovali k obecným příčinám, ale smysl pro krásu by vedl k opaku – proto božstvo vytvořilo naše vnitřní smysly tak, abychom pociťovali libost ve spojení s kontemplací objektů, jejichž ideje může

omezená mysl nejlépe vtisknout a podržet s nejmenším rozrušením, ve spojení s jednáním, které je nejúčinnější a nejbohatší na užitečné důsledky a teoremy, které nejvíce rozšiřují naši mysl

- 3) smysl obecných zákonů
- Táž dobrota mohla přimět velkého architekta k tomu, aby vyzdobil toto velké divadlo způsobem, jež je divákům příjemný a tu jeho část, která se ukazuje lidskému pozorování tak, aby jim byla libá – když se jim odhodlal ukázat jako moudrý a dobrý, stejně jako mocný
- „Univerzum se musí řídit nikoli jednotlivými vůlemi, ale obecnými zákony, na nichž můžeme založit svá očekávání a rozvíjet schéma našeho jednání.“